

Зоран Милошевић/ *Бего Гутић**
Факултет политичких наука
Европски универзитет Брчко дистрикта
Брчко, БиХ

МОГУ ЛИ РОБОТИ ОСТАВИТИ ЉУДЕ БЕЗ ПОСЛА?

*«Рад крепи младост, весели старост, краси срећу,
а несрећи пружа утеху»*

Цицерон

Сажетак

Тежња за појевтињењем производње и профитом компанија довела је до аутоматизације (роботизације) производње и пружања услуга, при чему људи остају без посла.

Све ово води ка смањивању потреба за физичким радом људи, тј. људи без квалификација и без стваралачких квалитета. Јер роботизацијом индустријске производње и услуга процењује се да ће 90 одсто човечанства бити сувишно.

Роботизација изазива и социјални кошмар, јер води и смањењу пореза, социјалних давања, укидању социјалног осигурања, тј. прилива новца у пензиони фонд, те уништавање гигантског дела финансијског сектора, који зависи од рада људи и личних доходатака истих.

Додатни проблем представља предложено законодавство, за сада у Европској унији, којим се изједначавају работи и људи по правима. Наиме, Комитет за правна питања Европског парламента Европске уније гласао је за пројекат закона који роботима даје права «електронске личности» која су упоредива са људским правима. Комитет је са 17 гласова за и само два против и два уздржана утврдио пројекат закона написаног од стране посланика Европског парламента из Луксембурга Мади Делво, која сматра «да су работи, ботови, андроиди и други производи са вештачком интелигенцијом рађају нову индустријску револуцију у свету». Нови «базни етички принципи» за «електронске личности» биће разрађене са уважавањем схватања попут «корпоративна личност». То значи да ће она имати свог власника и руководиоца, а њихов статус одређиваће правила компанија које узимају роботе на рад.

Увођење појма «корпоративна личност» омогућава озакоњење неоробовласничког система, где нови субјекти могу бити власништво не само других личности (људи или «електронских личности»), већ и корпорација, компанија, картела, организација и других објеката економског и социјалних делатника на планети. Оно што је овде битно јесте да ће нова правила која изједначавају права човека и «електронских личности» заправо бити правила која озакоњују робовласништво.

Управо, ови „сувишни људи“ и решавање њихове судбине у наредним годинама биће главни проблем човечанства, јер после роботизације за милионе људи неће бити посла.

Кључне речи

* Академик, научни саветник, редовни професор теоријске социологије. e-mail: zoran.milosevic@yandex.ru

** Премијер Тузланског кантона

Држава, политика, социологија рада, социјална политика, човек, рад, стваралаштво,
роботи, производња, економија

Љубав човека према роботима позната још из најстаријих времена, а потицала је из жеље о имању «иделаног слуге». Наравно, живе слуге коштају (храна, одећа, лекови..., а умеју да буду неваспитани и непокорни, могу да улазе у живот власника и могу то место и преузети).¹ Управо и сам појам «робот» у употребу је увео чешки футуролошки писац Карл Чапек, који је заједно са бројним писцима очекивао појаву интелигентне машине – робота.² Данас се жеља о „идеалном слуги“ остварује кроз роботизацију, која отвара, поред осталог, нова бројна питања, што је допринело развоју науке, на пример довела је до појаве нових научних дисциплина, у том контексту и социологије робота (Social Robotics) и психологије робота. Наравно, овим се не исцрпљују сва питања везана за роботизацију.

У међувремену роботи су ушли у наш живот, пре свега као колосални део производног процеса у државама Азије и Запада, где имамо фабрике у којима искључиво раде роботи, а процес замене људског рада радом робота добија на силини.³ Наиме, тежња власника капитала да појефтине производњу и тако буду конкурентнији на тржишту, како би остварили већи профит, води ка потпуној аутоматизацији (роботизацији) производње и услуга, јер нема издатака за раднике. Дobar пример је Кина, где је у граду Дунгуан у компанији која производи мобилне телефоне, отпустила 590 од 650 радника и службеника, јер је роботизовала производњу.⁴ Ово је у складу са бројним упозерењима, па и оних која су се могла чути на Конференцији Уједињених нација о трговини и развију, када је објављена студију у којој каже да роботизација све више захвата производњу и, према предвиђањима, две трећине нискоквалификованих послова биће укинута услед роботизације.⁵

¹ Тренд: Роботизација, <http://www.1000ideas.ru/article/trendy/trend-robotizatsiya/>

² **Робот** (од чешког и словачког - роб, робота, у буквалном смислу рад) је електро-механичка јединица која је у стању да аутономно, по неком програму, или под контролом човека изводи одређене задатке. Роботи се користе за извођење задатака опасних, тешких или напорних за људе. На пример сакупљање нуклеарног отпада или слагање великог броја жица према боји, као и репетитивне послове где се захтева истрајност и прецизност, као што је склапање мотора и шасије аутомобила.

Роботи који имају облик људског тела се још зову **хуманоидни роботи**. Ако је уз ово још и сврха да се по њиховим осталим карактеристикама, као што су кретање, говор, гестикулације итд, што више приближе људским бићима, ради се о андронидима. Овај термин се ипак чешће среће у научној фантастици.

Интелигенцију коју робот поседује чини у ствари програм или систем програма, који одређује способност робота да препозна одређене ситуације и да се у њима снађе или их решава, понашајући се на прави начин или чак из сопственог искуства учи како да се сналази у новим ситуацијама и решава нове проблеме. Ова врста интелигенције се зове још и вештачка интелигенција и представља засебну грану науке.

Израз „робот“ се први пут помиње у драми Карела Чапека „Р. У. Р.“. За термин робот заслужан је његов брат Јосеф Чапек.

³ На другој страни, роботи све више добијају «људски лик», а, истовремено, у оквирима капитализма сами људи деградирају до нивоа псеудо-механичких бића, који се у раду мало разликују од робота.

⁴ Новый мир и лишние люди, <http://voprosik.net/novyj-mir-i-lishnie-lyudi/> (10. 2. 2017)

⁵ Доклад ООН: Роботы заменят две трети всех работников в развивающихся странах, <http://geo-politica.info/doklad-oon-roboty-zamenyat-dve-treti-vsekh-rabotnikov-v-razvivayuschikhsya-stranakh.html> (02. 03. 2017)

Роботи раде више и боље од људи, а раст профита и производње, једноставно плаши, јер оптужују људе за лењост. Увођењем робота у поменутој кинској компанији продуктивност је порасла за 250 одсто, док се шкарт у производњи смањило за 80 одсто. Планове роботизације, како пише блог ZME Science у потпуности је предузела компанија “Адидас“, а крајем 2016. године појавио се и први супермаркет без касирки, компаније „Амазон“. Иста компанија је пустила у пробни рад доставу робе уз помоћ дрона.

ДРОН ЗА ДОСТАВЉАЊЕ РОБЕ

Све ово води ка смањивању потреба за физичким радом људи, тј. људи без квалификација и без стваралачких квалитета. Управо, ови људи и решавање њихове судбине у наредним годинама биће главни проблем човечанства, јер после роботизације за милионе људи неће бити посла.⁶ Другим речима, радничка класа постаје сувишна, али не само она. Јер роботизацијом индустријске производње, пољопривреде и других привредних грана, процењује се да ће 90 одсто човечанства бити сувишно.⁷ Део социолога сматра да ће због роботизације врло брзи настати социјални кошмар, јер роботизација не значи само вишак људи и смањење потреба за људским радом, већ и смањење пореза, социјалних давања, социјалног осигурања, тј. прилива новца у пензиони фонд, те уништавање

⁶Са развојем науке *рад* се почео схватати као суштина људске егзистенције, и пресудан фактор који одређује судбину поједица и чак и читавих људских заједница. Први који се дотакао те теме био је немачки филозоф Хегел. У свом делу *Феноменологија духа* (1086) у есеју о *господару и слуги*, Хегел је дошао до закључка да слуга макар да је у привидно лошијем положају – зато јер ради за свог господара, постаје стварни господар њиховог међуодноса, јер посредује универзум за њега, и да на крају господар постаје зависан од свог слуге. На основу идејних премиса из тог есеја **рођен је марксизам**, у коме је рад стављен на пиједестал као најважнија људска способност и направљен филозофски коперникански обрат, у славној 11. тези о Фојербаху (*Филозофи су свет само различито интерпретирали, ради се о томе да га се измени*), чији је прави смисао - да из рада нешто може произаћи, а из контемплације ништа. Дакле људски род се не би помакао из палеолита да се ослањао само на свој интелектуални апарат да није било рада, и активног односа према универзуму.

⁷Новый мир и лишние люди, <http://voprosik.net/novyy-mir-i-lishnie-lyudi/> (10. 2. 2017)

гигантског дела финансијског сектора, који зависи од рада људи и личних доходатака истих.⁸

Услед незаустављивог раста употребе робота у свакодневном људском животу неопходно је да ЕУ усвоји регулативе попут „дугмета за искључење“, упозорили су посланици Европског парламента.⁹ Посланици су усвојили Резолуцију у којој се од Брисела захтева одређивање регулатива у вези са етиком у области роботике.

Меди Делво предводила је кампању и упозорила је да Европа пасивно посматра све већу улогу робота, која ће бити још израженија стандардизацијом аутомобила без возача. Делво је пред Европски парламент изнела резолуцију која обухвата и потребу за успостављање агенције ЕУ специјализоване за решавање питања из области вештачке интелигенције.

„У све више области свакодневног живота укључени су роботи. Како би се обезбедило да роботи увек буду у служби човека, неопходно је створити снажан европски правни оквир“, истакла је Делво.

Њена резолуција усвојена је у Комитету за правна питања Европског парламента и сада ће се суочити и са гласањем на пленарној седници током прве половине 2017. године.

Руски аутори сматрају да предложени закони у Европској унији теже да људе, односно људски рад замене роботима.¹⁰ За Никишина Нова 2017. године представља прелемну и пробну годину за постојање човечанства. Архитекте Новог светског поретка учинили су још један радикални корак на путу уништења човечанства. Наиме, Комитет Европске уније гласао је за пројекат закона који роботима даје права «електронске личности» која су упоредива са људским правима. Комитет је 17 гласова за и само два против и два удржана утврдио пројекат закона написаног од стране посланика Европског парламента из Луксембурга Мади Делво, која сматра «да су роботи, ботови, андроиди и други производи са вештачком интелигенцијом рађају нову индустријску револуцију у свету».¹¹

Да би се права робота («електронских личности») испоштовала Унија ће формирати нова (законска) правила, институције и органе пошто су постојећи закони и правила неодговарајући. Нови «базни етички принципи» за «електронске личности» биће разрађене са уважавањем схватања попут «корпоративна личност». То значи да ће она имати свог власника и руководиоца, а њихов статус одређиваће правила компанија које узимају роботе на рад. Овакав правни статус омогућаваће «корпоративној личности» да учествује и у судским процесима, како тужиоца, тако и туженог.

⁸Backing Britain, A Manufacturing base for the future.EEF, The Manufacturer’s Organisation 2013. London. 23p.

⁹ЕУ: Усвојена резолуција о употреби робота,http://www.vostok.rs/index.php?option=btg_novosti&catnovosti=3&idnovost=97057&EU:-Usvojena-rezolucija-o-upotrebi-robota,13.01.2017.

¹⁰Александр Никишин,Роботы вместо людей – новая цивилизация,
<http://geo-politica.info/roboty-vmesto-lyudey--novaya-tsvivilizatsiya.html>(9. 2. 2017)

¹¹Исто.

ЧОВЕКОЛИКИ РОБОТ

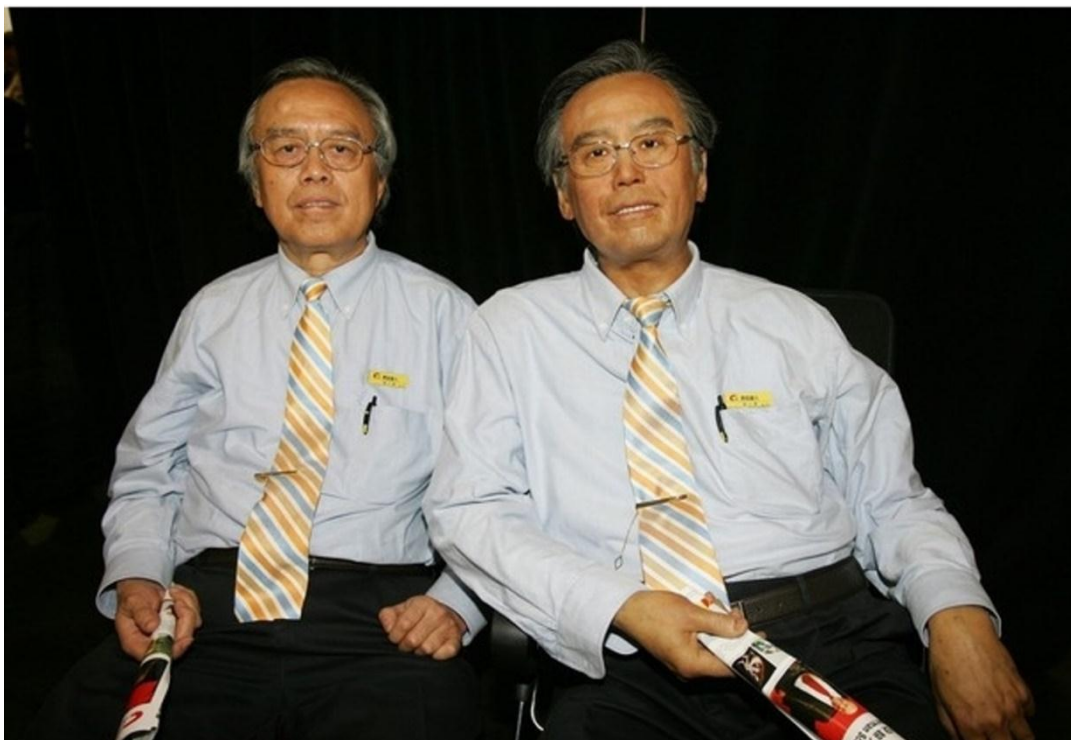
Увођење појма «корпоративна личност» омогућава озакоњење неоробовласничког система, где нови субјекти могу бити власништво не само других личности (људи или «електронских личности»), већ и корпорација, компанија, картела, организација и других објеката економског и социјалних делатника на планети. Оно што је овде битно јесте да ће нова правила која изједначавају права човека и «електронских личности» заправо бити правила која озакоњују робовласништво. При томе, власник «људске личности» по новим правилима може бити не само други човек, неко и било које друго правно лице – предузеће, корпорација, картел, друштвена или политичка организација итд. Другим речима, власником човека може бити било ко, па чак и «електронска личност».

РОБОТ - МОДЕЛ

У почетку све «електронске личности» имаће свог тзв. искључитеља, који има право да са дистанце искључује «електронску личност» уколико представља опасност за човека. Међутим, изједначавање права човека и «електронских личности» даје могућност «искључења» власника (корпорација, на пример) не само «електронске личности», него и самог човека. Природно да ће контрола над доделом права «искључитеља» припадати борократским структурама Европске уније.

Изједначавање права «електронске личности» и човека омогућиће првој да стекне права које сада има човек. «Електронска личност» може платити проезде, имати социјалну заштиту, имати власништво, ступати у брак, кандидовати се не политичким изборима и чак гласати. Наравно, увођењем субјективности «корпоративне личности» омогућава да то ради и сама корпорација. Све ово, на крају, може довести до губљења утицаја самог човека на управљање сопственом судбином и стварања ситуације где ће човек бити мањина на планети и мораће да се подчини већини (роботима).

РОБОТ И ЊЕГОВ СТВАРАЛАЦ

Полазећи, дакле, од чињенице да се рађање све више контролише, те води ка смањивању људске популације, док производња робота, уз истовремено давање истима људских права, које регулишу корпорације, у будућности може довести до ситуације у којој ће човек фактички бити роб, без било каквих, чак хипотетичких шанси да демократским путем поправи свој положај.

Антропоморфних робота за сада је веома мало у општем броју постојећих робота и они се користе искључиво у рекламне сврхе и делимично у образовању, јер деца позитивније реагују на «људско лице робота». На другој страни научници упорно раде на стварању антропоморфних робота – глумаца. Ови роботи имају систем вена (ради крварења), могу да плачу, тј. изражавају емоције, а на екрану изгледају као човек. Посебно у 3Д димензији.

Друга област у којој се стварају антропоморфни роботи је војна сфера и сфера социјализације. Наиме, најмоћније армије света већ имају роботе (који постепено добијају «људско лице») који се употребљавају на опасним местима: разминирањима терена у управљању тенковима или патролирање на квадроциклима. Ипак, логика технологије је

много шира, јер предвиђају њихову употребу у социјализацији људи са ограниченим могућностима, на пример деце која не могу да ходају. Наравно у образовању примена робота има невероватне могућности, јер роботи овде представљају и учитеље и као средство за учење.

У Кини је тренутно у функцији 50 000 робота, Италији 7000, Тајланду 1300, а у Русији 2014-15. године у употреби је било око 300 робота. Лидер у роботизици је, како показује статистика, Кина, али прва по примени истих је Јапан и Јужна Кореја. Наиме, на 1000 радника Јапан и Јужна Кореја имају највише робота, али их Кина сустиже.

Овде се отвара питање од велике важности за раднике «цена коштања радне снаге» и «плате». За капиталисте ово је идеал, али не и за раднике који се плаше роботизације која их оставља ван процеса рада.¹² Посебно јер водеће консалтинг агенције које проучавају роботизације процеса рада сматрају да ће се у Кини током наредних 10 до 15 година постојећа целокупна радничка популација заменити роботима. Ово је застрашујући податак. Уколико 200 милиона људи у југоисточној Азији у наредним деценијама буде замењено са роботима, поставља се питање од чега ће живети и шта ће бити са тим друштвима уопште? Следеће питање је шта ће бити са њиховим породицама, јер за једног радника везано је у просеку двоје издржаваних лица.

НОВИ СВЕТ И СУВИШНИ ЉУДИ

Шта, дакле, радити са тим људима који су «вишак» или «сувишни»?

Да ли ће се наћи каква алтернативна радна места или ће се остварити «људождерски сценарио». Да подсетимо да је индустријска револуција однела милионе жртава пре него што је капитализам добио «људско лице». Да ли ће човечанство поновити почетак индустријске револуције или ће наћи алтернативно решење за незапослене? Питање је отоврено, јер се не види решење. Међутим, од решења ће заиста много тога бити зависно.

Осим тога, Азија се развила захваљујући јефтиној радној снази, јер су компаније са Запада бежале од скупе радне снаге. Сада се ситуација мења. Роботизованој индустрији је свеједно где ће радити, јер нема ни националну ни радну традицију од које би нешто зависило. Овде тек на значају добијају државе које имају јефтину енергију која све то покреће, како роботе, тако и читав процес производње. Другим речима, роботизоване компаније могу довести до реиндустријализације Запада, где ови услови постоје. Другим речима, отвараће се радна места за висококвалификоване оператере, монтере и инжењере који ће бити руководиоци робота. Наравно, ово ће довести и до великих промена. Роботима се може управљати из Њујорка. Токија или Москве. Уопште биће тешко човеку да схвати када комуницира са роботом, а када са човеком. Тако је данас, на пример, у авио-превозу, где се уз помоћ телефонских робота (који распознају људске речи) купују и чекирају карте. Овде треба указати на још једну тенденцију: роботи ће све више замењивати не само рударе, војнике или оператере у кол-центрима, већ и оне људе који се баве интелектуалним и стваралачким послом. На пример, данас се већ од 60 до 90 одсто послова на светским берзама, још од краја 80-их година прошлог века, обавља уз помоћ робота. Поред тога,

¹²О проблему права радника видети: Зоран Милошевић, Шта је СССР дао својим грађанима?, *Печат*, бр, 449, Београд, 9. децембра 2016, стр. 36-38.

роботи се активно примењују у пројектовању и конструисању, јер раде по стандардним алгоритмима, док човек задаје само општи план рада.¹³

Такође, већ сада имамо успешну роботизацију емоција (уз помоћ метода покушаја и грешака), те су недавно роботи (компаније «Јандекс») са емоцијама компоновали музику за песму руског певача Јегора Летова.

ГУБЉЕЊЕ СТАТУСА РАДНИКА – ШТА СА ЉУДИМА?

Економска криза која је на сцени од 2008. године, било је да заиста изворна или вештачки изазвана¹⁴, разара права радника у Европи.¹⁵ Закони о раду који се усвајају широм света, па и у Европској унији слабе заштиту радника, а најављују се нове «реформе тржишта» са додатним укидањем права радника. На тај начин не само Европа, постаје рај за послодавце који одлично живе на терет радника.

Осим тога, по свету, па тако и Европској унији се бележи раст незапослености, не само због кризе, већ и због све веће роботизације. Тренутно је без посла 25 милиона, што је више за два милиона него прошле године.¹⁶ То је више 10 одсто радно способних људи. Наравно, ако се погледа статистика незапослености по појединим државама, онда је ситуација много тежа. У Шпанији, на пример, половина људи млађа од 25 година нема посао. На нивоу Уније, ако се погледа незапосленост младих она је 22 одсто. Све ово доприноси развоју екстремних идеологија, па и уласку таквих покрета и партија у националне парламенте..

Због тога пажњу привлачи експеримент који се изводи у Финској. Наиме, Финска је прва земља у Европи која ће, додуше у оквиру друштвеног експеримента, незапосленима исплаћивати основну месечну зараду од 560 евра, иако неће радити. Оли Кангас из агенције финске владе КЕЛА, која је надлежна за социјална питања у земљи, изјавио је данас да је 1. јануара почео пробни период у трајању од две године, у којем учествује 2.000 случајно одабраних грађана, који ће примати надокладу за незапослене.¹⁷

Други експеримент је смањење радне недеље на четири дана, док одмор траје три дана. Данас све више људи ради 50, 60, па и 70 сати недељно, претварајући своје канцеларије у други дом. Наши шефови мисле да ћемо, што дуже радимо, обавити више задатака. Наука каже да је то нетачно и да се највећа ефикасности постиже када људи раде четири дана

¹³Bailey D., De Propris L, Manufacturing Reshoring and Its Limits: the UK Automotive Case // Cambridge Journal of Regions, Economy and Society. Volume 7. 2013. Pp.379-395.

¹⁴ На идејном плану *рад* је и на Истоку (СССР) и на Западу био схваћен као најважнија човекова особина, Хана Арент и Макс Шелер развили су теорију о Хомо фабери (**човеку ствараоцу**) који је развојем различитих алата почео да контролише своју околину. Доласком Роналда Реагана на власт у Америци 1980-их година постале су популарне тезе нобеловца Милтона Фридмана о потреби ослобођења рада и капитала од пренабујалог државног бирократског апарата (изван тржишне утакмице) у тзв. *државама благостања* (енглески: *Welfare states*). Према њима је систем социјалне заштите израстао за Хладног рата постао кочница друштвеног развоја због превисоких пореза. Реганова политика је довела до либерализације увјета рада, односно смањење дотадашњих радничких права, испочетка у Америци, а након догађаја пред крај 1990-их и колапса социјалистичких земаља европског истока и по читавој Европи и по целом свету. Читаво то време стално се мењало радно законодавство у смеру смањивања права радника, при чему се број незапослених и унутрашњи дугови стално повећавали, а што је резултирало избијањем тзв. глобалне рецесије.

¹⁵Кризис против прав трудящихся в Европе, <http://voprosik.net/krizis-protiv-prav-trudyashhixsya-v-evrope/>

¹⁶Безработица в Европе ведет к популизму и фашизму, <http://voprosik.net/bezrabotica-v-evrope-vedet-k-populizmu-i-fashizmu/>

¹⁷Експеримент у финској: Незапосленима месечно 560 евра, <http://tanjug.rs/full-view1.aspx?izb=295120>

недељно, а три дана одмарају.¹⁸ Бројни експерименти које је спровео К. Андерс Ериксон, један од највећих стручњака за психологију рада, показали су да људи могу само 4 или 5 сати дневно да обављају продуктиван рад.

Резултати ова два експеримента показују да већина људи у слободно време заиста не покушава да нешто ради. Већ једноставно деградирају. Један део „нерадника“ седи пред телевизором и једе грицкалице, други спава и манифестује физичку неактивност, трећи се одају алкохолизму, хедонизму, наркоманији, криминалу, док само мањина користи слободно време за учење, стваралаштво и спортске активности...

Следећи предлог је да се рад робота опорезује, а пружени новац преусмери људима који не раде. Иако овај предмет делује рационално, суштински он не решава проблем, јер одвајање човека од рада води губљењу радних навика, стећених вештина и отуђењу. Осим тога, они који раде почињу да мрзе „нераднике“ и ствара се сукоб у друштву. Шта, дакле, да се ради?

Потребно је мењати циљеве, не само појединаца већ и друштва у целини. Да ли човек због диктата идеологије економизма треба да изврши самоуништење? Другим речима, људска заједница мора прекинути са инсистирањем на профиту и створити нове циљеве. Зарађивање новца је преживела поставка смисла живота. Потребно је, дакле, тражити нови смисао, јер како каже народна пословица „Свако вреди док ради“. Други проблем је, како то каже кинеска пословица, „Ако запустиш рад, ишчезнуће ти вештине“. Зато човек не треба да предаје сав рад роботима, нити да подлегне идеологији економизма. Економија је, да подсетимо, ту ради човека, не обратно.

Овде треба подсетити на лудизам или лудистички покрет који је настао у Великој Британији током XIX века, а који је добио по раднику који је први уништио једну машину – Неду Луду. Наиме, радници су сматрали машине кривима за масовну незапосленост која је настала после прве индустријске револуције. Зато су масовно уништавали машине, а држава је реаговала доношењем закона на основу којих су читаве групе раднике осуђене на смртне казне (које су и извршене). Временом, радници су схватили да узрок незапослености и беде није у машинама, него у капиталистичком систему, па су своју активност усмерили у правцу борбе против система. Тек победом Октобарске револуције у Русији капитализам је добио људско лице, међутим са падом СССР-а, ситуације се полако враћа на почетну, нељудску тачку.

Карл Маркс је, да подсетимо, рад – производњу добара и услуга сматрао кључном за човекову срећу и самореализацију. Наравно, Маркс је у каснијим радовима говорио о «отуђеном раду», тј о раду у којем људи не налазе задовољства и самореализације, што води ка отуђењу (човека) од других људи.¹⁹ Сада се ситуација понавља у много тежој варијанти – човек се, робизацијом, уклања из процеса рада.

Управо на овако нешто упозоравао је немачки филозоф Гинтер Андерс, који је објавио, пре шездесетак година, књигу „Застарелост човека“, у којој је указао на чињеницу

¹⁸Наука потврдила: Зaposлени треба да раде свега четири дана недељно!, <http://www.vesti-online.com/Slobodno-Vreme/Nauka-i-tehnologija/626848/Nauka-potvrdila-Zaposleni-treba-da-rade-svega-cetiri-dana-nedeljno>

¹⁹Michael Haralambos, Martin Holborb, *Sociologija* teme in pogledi, DSZ, Ljubljana, 1999, str. 187.

да нас је техника одавно превазишла. Ми смо постали непотребни у свету машина које су саздале људске руке.²⁰ А зашто? Шта је техника која нас је таквима учинила?

Објашњење даје други аутор – Жак Елил.²¹ Од почетка свог бављења модерним светом, видео је да је исти потчињен економији и техници више него икад у историји, и да је то угрозило саму суштину нашег постојања. Први и Други светски рат, Хирошима и успон тоталитарних идеологија са концлогорима последица су, по Елилу, техничке идеологије ефикасности коју човек раније није знао. Технички свет није само свет машина, него универзум ефикасних и поновљивих метода у свим областима људског живота, укључујући и оне најинтимније, попут сексуалности или психе. Јер, шта је учење о „сексуалним техникама“ и шта су разне врсте психотерапија него опредељење за потчињавање човека дводимензионалности техничког погледа на свет? Елил тврди како је „модерна технологија је тотални феномен читаве цивилизације, одређујућа снага новог друштвеног поретка у коме ефикасност није само једна од могућности, него неопходност наметнута свакој људској делатности. Пропаганда заводи људе да се томе предају; масовни медији су оруђа пропаганде – стварају привид да су људи слободни и креативни док су у ствари у стању ума ограниченог на мирење с чињеницом ефикасног деловања.“²² Према Елилу: „Искључиви карактер технике један је од разлога њеног муњевитог напретка. Данас нема места за појединца уколико није техничар. Ниједна друштвена група није способна да се одупре притиску окружења, осим ако не користи технику. Поседовати моћ технике је питање живота и смрти, како за појединца, тако и за групе; нема те земаљске силе која може издржати њен притисак. [...] У данашње време, техника је достигла такву тачку у свом развоју да се трансформише и развија готово без пресудне људске интервенције.“²³

Зато је коначни исход бесциљног технолошког напретка рашчовечење човека, што се види и у модерној уметности.

Побуна против техничког схватања човека и његовог света почела је одавно. Достојевски се, у *Записима из подземља*, обрачунавао са таквим погледом на људско биће: „Видите, господе, разум је добра ствар, то је неоспорно, али је разум ипак само разум и задовољава само разумске човекове способности – а хтење је израз целог живота, то јест целог човековог живота, заједно са разумом и свим осталим чешкањем. Иако наш живот у својим манифестацијама често испада ништаван, ипак је живот, а не само извлачење квадратног корена [...] Два пута два је четири, то је ипак несносна ствар. Два пута два је

²⁰Владимир Димитријевић, Тоталитаризам технике и пораз човека-Жак Елил и свет у коме живимо,<http://www.carsa.rs/totalitarizam-tehnike-i-poraz-coveka-zak-elil-i-svet-u-kome-zivimo/>

²¹Овде треба указати на пророчка мишљења **Жака Елила (1912-1994)**, социолога и правника, професора Римског права на Универзитету у Бордоу и аутор преко педесет књига и стотинак чланака. За време Другог светског рата спасавао је Јевреје од нациста и учествовао у Покрету отпора, али је и бранио Французе „колаборационисте“ од левичарске хајке после рата. Слободан ум, себе је називао хришћанским анархистом. Међу његовим књигама истичу се наслови: „Присуство у модерном свету“, „Техника“, „Пропаганда“, „Политичка илузија“, „Аутопсија револуције“, итд. На српском су објављене књиге „Техника или Улог века“ (Анархија/Блок 45/ Братство из Еревона, Београд, 2010) и „Царство бесмисла/ Уметност и техничко друштво“ (Бранко Кукић – Градац К, Чачак – Београд, 2015), обе у преводу Ненада Теофиловића. Био је радо читан и преводан на многе језике (у Америци га је популаризовао Олдос Хаксли, сматрајући да је Елил подробно изложио идеје које је он уградио у свој роман „Врли нови свет“).

²²Владимир Димитријевић, Тоталитаризам технике и пораз човека-Жак Елил и свет у коме живимо,<http://www.carsa.rs/totalitarizam-tehnike-i-poraz-coveka-zak-elil-i-svet-u-kome-zivimo/>

²³Исто.

четири, то је, по мом мишљењу, просто безочна дрскост. Два пута два је четири понаша се као мангуп, испречио вам се на путу, подбочених руку и пљује на све [...]Ви верујете у неразрушиви кристални дворца, наине, у тако савршено здање да му се неће моћи ни кришом језик исплазити нити у цепу показати шипак. А ја се, можда, зато и бојим тог дворца што је кристалан и неразрушив, што му се ни кришом неће моћи језик исплазити.“

Елилова побуна против технике заснована је на његовом уверењу да је она покушај порицања Бога и Његовог места у нашем животу и историји. Потискујући истински свештено, техника сакрализује саму себе, и човек се клања делима својих руку – идолима, што Господ забрањује. Елил је веровао да је једини пут за човека – пут одрицања од технике кроз њено коришћење зарад самоослобођења.

ЛИТЕРАТУРА

- Backing Britain, A Manufacturing base for the future. EEF, The Manufacturer's Organisation, London, 2013.
- Bailey D., De Propriis L, Manufacturing Reshoring and Its Limits: the UK Automotive Case // *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*. Volume 7. 2013.
- Безработица в Европе ведет к популизму и фашизму, <http://voprosik.net/bezrobotica-v-evrope-vedet-k-populizmu-i-fashizmu/>
- Димитријевић, Владимир: Тоталитаризам технике и пораз човека-Жак Елил и свет у коме живимо,<http://www.carsa.rs/totalitarizam-tehnike-i-poraz-coveka-zak-elil-i-svet-u-kome-zivimo/>
- Доклад ООН: Роботы заменяют две трети всех работников в развивающихся странах,<http://geo-politica.info/doklad-oon-roboty-zamenyat-dve-treti-vsekh-rabotnikov-v-razvivayuschikhsya-stranakh.html> (02. 03. 2017)
- Експеримент у финској: Незапосленима месечно 560 евра, <http://tanjug.rs/full-view1.aspx?izb=295120>
- ЕУ: Усвојена резолуција о употреби работа,http://www.vostok.rs/index.php?option=btg_novosti&catnovosti=3&idnovost=97057&EU:-Usvojena-rezolucija-o-upotrebi-robota,13.01.2017.
- Кризис против прав трудящихся в Европе, <http://voprosik.net/krizis-protiv-prav-trudyashhixsya-v-evrope/>
- Наука потврдила: Запослени треба да раде свега четири дана недељно!, <http://www.vesti-online.com/Slobodno-Vreme/Nauka-i-tehnologija/626848/Nauka-potvrдила-Zaposleni-treba-da-rade-svega-cetiri-dana-nedeljno>
- Новый мир и лишние люди, <http://voprosik.net/novyy-mir-i-lishnie-lyudi/> (10. 2. 2017)
- Никишин, Александр:Роботы вместо людей – новая цивилизация, <http://geo-politica.info/roboty-vmesto-lyudey--novaya-tsvilizatsiya.html>(9. 2. 2017)
- Милошевић, Зоран: Шта је СССР дао својим грађанима?, *Печат*, бр, 449, Београд, 9. децембра 2016.

- Haralambos, Michael/ Holborb, Martin: *Sociologija* teme in pogledi, DSZ, Ljubljana, 1999.
- Тренд: Роботизация, <http://www.1000ideas.ru/article/trendy/trend-robotizatsiya/>
- Четвертая индустриальная революция и кризис либерализма, Зарубежные эксперты о главных международных итогах 2016 года, <https://lenta.ru/articles/2016/12/27/2016inbrief/>

Zoran Milošević
Faculty of Political Science
European University Brčko District,
Bosnia and Herzegovina

CAN ROBOTS PUT PEOPLE OUT OF BUSINESS?

Abstract

Aspiration for cheapening of production and profit of companies has led to automation (robotization) of production and provision of services, whereby people are losing their jobs. All this leads to a reduction of the need for physical labor of people, that is, people without qualifications and without creative qualities. Because it is estimated that robotization of industrial production, agriculture and other economic sectors, will make 90 percent of humanity redundant.

Robotization also causes social nightmare because it leads to reduction of taxes, social benefits, abolition of social security, that is, the inflow of money into the pension fund and the destruction of the gigantic part of financial sector, which depends on human labor and wages thereof.

Additional problem is the proposed legislation, for the time being in the European Union, which equates the rights of robots and humans. Specifically, the European Union Committee voted for the project of law that gives robots rights of «electronic personalities» that are comparable to human rights. The committee voted by 17 votes to two, with two abstentions, to approve a draft report written by Luxembourg MEP Mady Delvaux, who believes «robots, bots, androids and other manifestations of artificial intelligence will spawn a new industrial revolution». The new «basic ethical principles» for «electronic personalities» will be developed with respect of conceptions such as «corporate personality». This means that such «corporate personalities» will have their owners and managers, and their status will be determined by the rules of the company which takes robots to work.

The introduction of the concept «corporate personality» enables the legalization of Neo-slavery system, where new subjects may be owned not only by other personalities (people or «electronic personalities»), but also by corporations, companies, cartels, organizations and other structures of economic and social activities on the planet. What matters here is that the new rules which equate human rights and rights of «electronic personalities» are in fact the rules which enact slavery.

Exactly these "redundant humans" and solving of their fates in the coming years will be the main problems of mankind, because after robotization for millions of people there will be no jobs.

Keywords

State, politics, sociology of labor, social policy, human, work, creativity, robots, production, economy